

Міністерство освіти та науки України

- Кафедра історії України Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
- Кафедра історії України та спеціальних історичних дисциплін Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
- Кафедра історії України Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка
- за участю Одеського історико-краєзнавчого музею
Відділу археології Криму і Північно-Західного Причорномор'я
Інституту археології НАН України

Збірка наукових праць
(за матеріалами конференції 14-15 березня 2024 року)
м. Одеса

«Історична, краєзнавча та літературна Одещина»

Електронне наукове видання



**Кафедра історії України Державного закладу
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»**

**Кафедра історії України та спеціальних історичних
дисциплін Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова**

**Кафедра історії України Полтавського національного
педагогічного університету імені В. Г. Короленка**

**за участю Одеського історико-краєзнавчого музею
Відділу археології Криму і Північно-Західного
Причорномор'я Інституту археології НАН України**

**ІСТОРИЧНА, КРАЄЗНАВЧА ТА ЛІТЕРАТУРНА
ОДЕЩИНА**

Збірка наукових праць

Електронне наукове видання

Одеса – 2024

УДК 94(477):(06)

У

Рекомендовано до друку кафедрою історії України
Державного закладу «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
Протокол № 22 від квітня 2024 р.

Рекомендовано до друку вченою радою
Державного закладу «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
Протокол № ... від2024 р.

Редакційна колегія:

К.і. н., доцент Сєкерська О. П. (Одеса) – *відповідальний редактор*

PhD Герасименко В. В. (Одеса) – *відповідальний секретар*

Д. і. н., професор Бабенко Л. Л. (Полтава)

Д. і. н. Бруяко І. В. (Одеса)

Історична, краєзнавча та літературна Одещина: збірка наукових праць / за ред. О. П. Сєкерської. Одеса, 2024. 151 с.

Збірка наукових праць присвячена важливим проблемам сучасної історичної науки, які стосуються історії Одещини та прилеглих українських територій. До неї увійшли публікації молодих дослідників, переважно з Одеси та Полтави, оприлюднені на I Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих вчених, аспірантів та студентів, що відбулася 14-15 березня 2024 р. у ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

Видання розраховане на вчених-істориків, викладачів, студентів і усіх, хто цікавиться історією та культурою України.

Рецензенти: д. і. н., професор Бачинська О. А.

д. і. н., професор Діанова Н. М.

Видано за редакцією авторів-здобувачів та наукових керівників

ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНІЗАЦІЇ НА ПВДНІ УКРАЇНИ: ОДЕСЬКИЙ ДОСВІД 1920-х РОКІВ <i>Солодка Марія, Савченко Віктор</i>	123
МАЛОВІДОМІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КОЛЕКЦІЙ МУЗЕЮ ПОЛТАВСЬКОГО ГУБЕРНСЬКОГО ЗЕМСТВА <i>Супруненко Руслан, Бабенко Людмила</i>	129
СТОРИЧЧЯ ЗАСНУВАННЯ НІМЕЦЬКИХ КОЛОНІЙ НА ПВДНІ УКРАЇНИ: ПОГЛЯД ГАЗЕТ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ <i>Сусліков Віктор, Коваль Геннадій</i>	135
АНТИЧНИЙ ТА ВАРВАРСЬКІЙ СВІТИ: ЗОНА КОНТАКТІВ НА ПВДЕННОМУ ЗАХОДІ УКРАЇНИ I – IV ст. н. е. <i>Шмушкович Михайло, Бруяко Ігор</i>	143
ВЗАЄМОДІЯ ЛЮДИНА-ДОВКІЛЛЯ У ПІВНІЧНОПРИЧОРНОМОРЬСЬКОМУ РЕГІОНІ НАПРИКІНЦІ ПЛЕЙЦЕСТОНУ – НА ПОЧАТКУ ГОЛОЦЕНУ <i>Ягупова Анастасія, Сєкерська Олена</i>	147

Шмушкович М. В.

аспірант 1 року навчання
спеціальності 032 «Історія та археологія»
Державний заклад «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського», м. Одеса

Бруйко І. В.

д. і. н., доцент кафедри філософії, соціології
та менеджменту соціокультурної діяльності
Державний заклад «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського», м. Одеса

УДК П94 (4)+902

АНТИЧНИЙ ТА ВАРВАРСЬКІЙ СВІТИ: ЗОНА КОНТАКТІВ НА ПІВДЕННОМУ ЗАХОДІ УКРАЇНИ I – IV ст. н. е.

На основі літературних даних простежується історія взаємодії варварського світу та античної цивілізації на теренах Південного Заходу України. Внаслідок складних за змістом та тривалих процесів, найважливішим з яких було зіткнення з варварським племінним світом, антична цивілізація трансформувалася у ранньосередньовічну.

Ключові слова: Північний Захід України, варварський світ, I – IV століття н. е.

Тема взаємовідносин варварського світу та Римської імперії у перших століттях н. е. є актуальною та дискусійною. Внаслідок великої кількості невирішених остаточно проблем, досі неможливо відтворити єдину чітку етнічну картину північнопричорноморських територій у римський час. Античний світ та світ варварів на терені Північно-Західного Причорномор'я були завжди тісно зв'язані між собою, незважаючи на різні рівні розвитку. Пізньоантичний період історії регіону з другої половини I століття до н. е. до кінця третьої чверті IV століття н.

е. в основних рисах відповідає першому (германському) етапу Великого переселення народів.

Перші століття н. е. знаменувалися складним трансформаційним процесом, який мав наслідком перетворення античної цивілізації у ранньосередньовічну. Однією з найважливіших складових цього процесу було зіткнення з варварськими племенами, що призвело до падіння Західної Римської імперії. Тільки окремі античні держави Північного Причорномор'я змогли вистояти, подолати кризові явища та і залишитися осередками міського життя надалі.

Варварський світ Південного Заходу України являв собою унікальний етнічний простір. У готську добу періоду Великого переселення народів історія цього регіону була нерозривно зв'язана з історією багатьох народів, в тому числі сарматів–алан. В умовах радянської політизації науки питання історії аланів замовчувалися, тому з ним зв'язували всі незрозумілі моменти в історії та археології доби великого переселення [1].

Найбільш активні контакти Риму та мешканців степів відбувалися саме в регіоні Південного Заходу України де, завдяки особливостям ландшафтної ситуації, утворився своєрідний «накопичувач», в якому зосереджувалися прибульці з півночі та сходу – різноетнічні племена та народи [2, с. 3]. Сприятливі умови півдня та наближеність до кордонів Риму притягували сюди водночас варварські племена кочовиків степової зони та мешканців лісостепової та лісової зон.

Завдяки широкомасштабним археологічним дослідженням регіону наприкінці ХХ ст. була досить докладно з'ясована етнокультурна ситуація пізньоантичної доби. Наприкінці III ст. н. е. на Нижньому Дунаї починаються пересування племен, пов'язані із вторгненням сюди готів, які мігрували на південь з території середньої течії Вісли. Дані писемних джерел дозволяють лише окреслити напрями міграцій готів, а археологічні матеріали підтверджують тривалий процес адаптації готських племен до умов Східної Європи та народів, що там проживали. Одним з напрямів міграцій готів були римські провінції на Балканах, де їхні племена могли накопичуватися. Ця територія мала стратегічно важливе значення, відкриваючи шлях до морського

узбережжя, звідки морем можна було дістатися до південного узбережжя Чорного моря та басейнів Мармурового та Егейського морів.

Вже у 248 р. придунайські готи розпочали напади на Мезію та Фракію. Про вторгнення готів у Нижню Мезію повідомляє Йордан [3, с. 89 – 93]. В подальшому вони приймали участь майже в усіх походах на балканські та малоазійські провінції Риму. Хоча у 269 – 270 рр. римляни отримали перемогу над варварськими племенами, їм довелося облишити провінцію Дакія, яка стала плацдармом для варварів [4]. Походи коаліцій варварських племен не припинялися і в подальшому, в результаті чого наприкінці III ст. н. е. Рим мав по всьому лімесу небезпечних сусідів.

В процесі свого руху на південь готи потягнули з собою і частину населення пшеворської культури і цей феномен, як вважають дослідники, мав доволі значний масштаб [5, с.388 – 389]. На терені Північного Причорномор'я готи з'являються після завершення чергового походу до Фракії та Нижньої Мезії у 254 – 255 рр. н. е. Об'єктом їхнього нападу стає Боспор, з якого вони стали здійснювати морські походи проти Риму. В результаті численних варварських вторгнень були зруйновані ряд міст Боспорської держави та античні міста Ольвія і Тіра [6, с.105].

Таким чином, у I – II ст. н. е. античні міста Північно-Західного Причорномор'я знаходяться в оточенні племен сарматів. В середині II ст. н. е. більша частина сарматів назавжди облишила північнопричорноморські степи та мігрувала в бік Угорської рівнини. З 30-х рр. III ст. н. е. на північнопричорноморські терени потрапляють готи, переселення яких було результатом їх внутрішнього розвитку та частиною загального руху варварських племен. Надалі, під час «готських» воєн, античні міста зазнають значної руйнації та остаточно втрачають свою хору. Лише окремим містам вдалося вціліти та продовжити існування.

Список використаних джерел

1. Колтухов С. Г., Юрочкин В. Ю. От Скифии к Готии. Симферополь, 2004. 248 с. URL: <https://www.krimoved-library.ru/books/ot-skifii-k-gotii40.html>
2. Гудкова А. В., Фокеев М. М. Земледельцы и кочевники в низовьях Дуная I-IV вв. н. э. Киев, 1984. 119 с.
3. Иордан. О происхождении и деяниях гетов. URL: <https://www.vostlit.info/Texts/rus/Iordan/text1.phtml>
4. Буданова В. П. Варварский мир эпохи Великого переселения народов. URL: https://secrethistory.su/1110-varvarskiy-mir-mezhdu-tevtoburgom-i-adrianopolem-v-epohu-pereseleniya-narodov.html#_ftnref90
5. Гудкова А. В. I – IV вв. в Северо-Западном Причерноморье. (культура оседлого населения). *Stratum plus*. 1999. № 4. С. 235 – 404.
6. Крапивина В. В. Ольвия Понтийская и варвары в I – IV вв. н. э. *Карпантика*. 2011. Вып. 40. С. 91 – 123.